

Dokument Humanistického hnutí

Humanisté, to jsou ženy a muži tohoto století, této doby. Své kořeny nacházejí v humanismu historickém a nechávají se rovněž inspirovat přínosy dalších kultur, a to nejenom těch, které v tomto okamžiku zaujímají centrální postavení. Humanisté jsou však zároveň muži a ženy, kteří století a tisíciletí, v němž žijí, nechávají za sebou, protože už vykročili směrem k novému světu. Humanisté jsou si vědomi toho, že za sebou mají předlouhou historii a před sebou ještě rozlehlejší budoucnost. Ve svém boji za překonání všeobecné krize přítomnosti mají na mysli právě budoucnost. Jsou optimisty, věří ve svobodu a sociální pokrok. Jsou internacionalisty, doufají v existenci jednotného společenství národů, do něhož budou bez rozdílu patřit všichni lidé. Nazírají na svět v jeho celku, svou činnost však každý z nich rozvíjí v prostředí, v němž žije. Nepřejí si svět uniformní, ale různorodý co do etnik, jazyků a obyčejů, různorodý oblastmi, idejemi a aspiracemi, vírou, atheismem i nábožností, svět mnohotvárný v práci i v tvůrčí činnosti. Humanisté nechtějí nad sebou mít pány, odmítají šéfy a vůdce a také se necítí být povoláni k tomu, aby někomu vůdce dělali. Humanisté nechtějí centralizovaný stát ani paralelní stát, který ho nahrazuje. Humanisté nechtějí policejní armády, ani ozbrojené bandy, které je nahrazují. Mezi aspiracemi humanistů a dnešní realitou však byla postavena zeď. Je načase ji zbořit. K tomu je ovšem třeba, aby se spojili všichni humanisté světa.

1. Světový kapitál

Existuje jedna "všeobecně platná pravda": peníze jsou všechno. Peníze jsou vláda, zákony, moc. A v podstatě i možnost žít. Jsou však také uměním, filosofií, náboženstvím. Bez peněz se nedá nic udělat, bez peněz se nic nedokáže. Bez peněz by nebyly ani vztahy mezi lidmi. Bez peněz není soukromý život a na penězích závisí dokonce i možnost poklidné samoty.

Vztah k této "všeobecně platné pravdě" je však rozporuplný. Velká většina lidí takový stav věcí odmítá. V tom případě stojíme před tyranii peněz. A nejde vůbec o tyranii abstraktní, neboť má své jméno, své představitele a zástupce, vykonavatele a své vyhraněné postupy.

Pravda, dnes už nemáme co činit s feudálním hospodářstvím, ale také ne s národním průmyslem a dokonce ani se zájmy regionálních skupin. Tyto struktury už jen přežívají v běhu historie a aby si vůbec zajistily podíl na zisku, musí se bezpodmínečně podříditi diktátu mezinárodního finančního kapitálu. Tento na spekulaci založený kapitál, se koncentruje na světové úrovni do stále užších seskupení. Ani národní stát, chce-li přežít, se v této situaci neobejde bez úvěru a půjček. Všichni žebrají o investice, a aby je získali, poskytují záruky bankám, které při rozhodování mají pokaždé poslední slovo. Není daleko chvíle, kdy podniky, stejně jako celá města i venkov, se stanou bezvýhradným majetkem bank. Není daleko doba paralelního státu a s ním i okamžik, kdy starý řád bude zničen.

Spolu s ním zmizí i někdejší podoba lidské solidarity. Před námi se rozpadá jemná společenská tkáň a na světové scéně se objevují milióny lhostejných lidských bytostí, bez vzájemných vztahů, spojených pouze nedostatkem.

Velký kapitál s pomocí kontroly výrobních prostředků ovládá nejen naši vnější skutečnost, objektivitu, ale s pomocí kontroly sdělovacích a informačních prostředků i náš vnitřní život, naši subjektivitu. Za tohoto stavu věcí pak může neomezeně disponovat materiálními i společenskými zdroji a přivést tak přírodní prostředí do stavu, kdy je už nebude možné zachránit a kdy na člověka bude brán stále menší ohled. K tomu, aby dosáhl svého, má velký kapitál k dispozici dostatek technologických nástrojů. A jako vyprázdnil pojmy podniku a státu, zbaví nakonec významu i vědu, kterou už teď mění v technologii plodící bídu, destrukci a nezaměstnanost.

K ozřejmění skutečnosti, že dnes už existují technologické předpoklady k tomu, aby byly v dohledné době na rozlehlých územích ve světě vyřešeny problémy, jako je plná zaměstnanost, výživa, zdraví, bydlení a školní výuka, není třeba vést dlouhé řeči. Vinu na tom, že se tyto možnosti dosud nemohly proměnit ve skutečnost, nesou zruďné spekulace velkého kapitálu.

Velký kapitál dnes už vyčerpал možnosti odpovídající tržnímu hospodářství a snaží se tudíž společnost podrobit kázni, jen aby mohl čelit chaosu, který sám zplodil. Proti tomuto nezdravému

stavu se nepozvedají, jak by to vyžadovala dialektika, hlasy rozumu, naopak vynořují se na světlo obskurní formy rasismu, fundamentalismu a fanatismu. A pokud nový nerozum, neoiracionalismus, nabude převahy v celých regionech a lidských společenstvích, prostor pro akce pokrokových sil bude stále menší a menší. Na druhé straně je třeba říci, že milióny pracujících si už uvědomily jak absurdnost státního centralismu, tak zfalšovanost kapitalistické demokracie. A to je taky důvod, proč se dnes zaměstnaní lidé bouří proti zkorumpovaným špičkám odborů a proč celé národy uvádějí v pochybnost své strany a své vlády. Těmto hnutím je však třeba poskytnout vedení, jinak se vyčerpají v neplodných spontánních akcích. S lidmi je třeba mluvit a diskutovat hlavně o tom základním, o faktorech výroby.

Humanisté považují za faktory výroby práci a kapitál a ne spekulaci a lichvu, ty jsou navíc. V situaci, jaká nastala, humanisté zahájili boj za radikální proměnu nesmyslného vztahu, jaký se mezi těmito dvěma faktory ustavil. Dodnes je nám ukládána zásada, že kapitálu patří zisk a pracujícím mzda. A nerovnováha mezi oběma renumeracemi je ospravedlňována tvrzením o ‚riziku‘, jaké obnáší investice... Jako kdyby pracující člověk v přílivech a odlivech nezaměstnanosti a krizi neriskoval svou přítomnost i budoucnost ! Ve hře je však ještě něco jiného, a to moc, která spočívá v řízení podniku a rozhodování o něm. Zisk neurčený k dalším investicím do podniku, k jeho rozšíření či přestavbě, končí ve finančních spekulacích, stejně jako zisk, který nevede k vytvoření nových pracovních příležitostí. Z toho vyplývá, že pracující musí svým bojem přinutit kapitál k co největší produktivitě, což se však prakticky neobejde bez jejich spoluúčasti na řízení a vedení podniku. Dá se snad jinak zabránit hromadnému propouštění, uzavírání a likvidaci podniků? Skutečnou škodu totiž působí právě nedostatečné investice, úmyslné krachování podniků, řetězové zadlužování a únik kapitálu. Skutečnou škodu nezpůsobuje zisk vyplývající z růstu produktivity. Pokud by ještě někdo dnes měl v úmyslu navrhnout, v duchu minulého století, zabavení výrobních prostředků pracujícími, ať vezme raději na vědomí nedávný krach reálného socialismu.

Námítku, že nakládat s kapitálem, jako se nakládá s pracovní silou, by vedlo k jeho přemístění do výnosnějších oblastí, je třeba odmítnout s tím, že k něčemu takovému nebude již nadále docházet, protože současný systém svou iracionálností vede k saturování a tudíž ke světové krizi. Tato námítka navíc nejenom že otevřeně přiznává radikální nemorálnost systému, ale nebere ani na vědomí historický proces přemísťování kapitálu do bank, z čehož pochopitelně dále vyplývá, že samotný podnikatel se nakonec stává pouhým zaměstnancem a v mechanismu, kde jeho samostatnost je pouze zdánlivá, nemá vlastně vůbec možnost o něčem rozhodovat. Se zostřováním recesního procesu však začne tyto argumenty brát na vědomí i sám podnikatel.

Humanisté si uvědomují, že je třeba přikročit k činu nejen na poli práce, ale i na poli politickém, zabránit, aby se stát proměnil v nástroj světového finančního kapitálu, snažit se nastolit rovnováhu mezi výrobními faktory a vrátit společnosti autonomii, která jí byla uzmuta.

2. Demokracie formální a demokracie reálná

Budova demokracie se povážlivě kymácí od chvíle, kdy povolily sloupy, o něž se opírala: nezávislost mocenských orgánů, zastupitelský systém a respektování menšin.

Vzájemná nezávislost mocenských orgánů je pouze teoretická, prakticky ji nelze uskutečnit.

Opravdu stačí ověřit si, odkud vyrůstá a jak je členěn každý z mocenských orgánů, aby se zviditelnily vnitřní vztahy, které je všechny navzájem spojují. Vzhledem k tomu, že patří všechny do jednoho a téhož systému, jinak tomu ani být nemůže. Časté krize vyplývající z nadvlády jednoho mocenského orgánu nad druhým a ze vzájemného zasahování do pravomocí, z korupcí a z neregulérnosti, odrážejí tudíž pouze celkovou ekonomickou a politickou situaci té které země.

Co se zastupitelských systémů týče, je třeba říci, že v době, kdy bylo zavedeno všeobecné hlasovací právo, vládla domněnka, že mezi zvolením zástupců lidu a ukončením jejich mandátu se odehraje něco jako jedno 'jednání'. Časem však začalo být zřejmé, že po 'jednání prvním', kdy hodně lidí volí lidí několik, následuje 'jednání druhé', kdy těch několik zrazuje ty, kterých bylo hodně a kteří je zvolili, a to pro zájmy, které s mandátem, jehož se jim dostalo, nijak nesouvisí. Tento neduh má svůj původ v politických stranách, které se proměnily v pouhé skupinky ve vedení a které o potřebách lidu nic nevědí. Mocnější zájemci si své kandidáty vybírají, platí jim a nařizují, jakou

politiku mají provádět, už rovnou uvnitř jednotlivých stran a s pomocí jejich mechanismů. To vše jen dále ozřejmuje hlubokou krizi tkvící v samotném pojmu i praktickém výsledku zastupitelských systémů.

Humanisté bojují za změnu zastupitelské praxe tím, že kladou maximální důraz na lidová hlasování, referenda, a na přímou volbu kandidátů. Nesmí se totiž zapomínat, že ještě dnes v mnoha zemích existují zákony, které připouštějí nezávislé kandidáty pouze v rámci jednotlivých politických stran a ty pak zůstávají kandidátům nadřazeny, nebo po kandidátech vyžadují náležitý příjem a vůbec vymýšlejí nejrůznější opatření, která možnost nezávislých kandidátů nechat se pověřit vůlí lidu podstatně omezují. Každá ústava nebo zákon omezující možnost občana volit a být volen je však výsměchem samotným základům reálné demokracie, která je nadřazena jakémukoliv právnímu uspořádání.

Pokud má být uplatněna zásada rovnosti podmínek, pak je třeba, aby hromadné sdělovací prostředky byly během volebního období, kdy kandidáti předkládají voličům své volební návrhy, dány do služeb obyvatelstva a aby všem byly poskytnuty naprosto stejné podmínky. Mimo to budou muset být vypracovány a přijaty zákony o politické zodpovědnosti, na jejichž základě ten, kdo nedodrží sliby učiněné před volbami, riskuje zákaz činnosti, sesazení z funkce nebo politický soud. Alternativní náprava, jak je dnes povětšinou v platnosti, podle níž kandidáti a politické strany, které nedostály svým volebním závazkům, jsou trestány menším počtem hlasů při následujících volbách, totiž ono zmíněné 'druhé jednání', v němž dochází ke zradě zastoupených voličů, vůbec neodstraňuje.

Co se týče přímého vyjádření obyvatelstva k naléhavým problémům, referenda, je jasné, že technické podmínky k jejich provádění jsou den ode dne lepší. Tím nemáme pochopitelně na mysli průzkumy mínění či různé zmanipulované ankety, jde nám naopak o to, aby s pomocí nejnovějších elektronických informačních zařízení byla usnadněna přímá účast a umocněno přímé hlasování.

V reálné demokracii musí být menšinám zaručeno přiměřené zastoupení a mimoto musí být podniknuta veškerá opatření podporující jejich praktické uplatnění a rozvoj. Menšiny obklíčené nenávistí a diskriminací dnes zoufale volají po svém uznání a je na humanistech a na jejich zodpovědnosti, aby toto téma povýšili na prioritní téma diskuse a stavěli se do čela boje proti všem zjevným a skrytým neofašistům. Bojovat za práva menšin znamená vlastně bojovat za práva všech lidských bytostí jako takových. Avšak i uvnitř jednotlivých zemí existují mnohdy celé kraje či oblasti trpící tou samou diskriminací, jakou trpí menšiny, vinou centralizačních snah státní moci, která je dnes pouze necitlivým nástrojem v rukou velkého kapitálu. Tato situace může skončit teprve zavedením federálního systému, který těmto historicko-kulturním subjektům vrátí reálnou politickou moc. Obrátit pozornost k tématu práce, kapitálu, k tématu reálné demokracie a vytyčit si za cíl decentralizaci státního aparátu, znamená začít politický boj k vytvoření nového typu společnosti, která by pružnými změnami reagovala na dynamiku potřeb národů živořících v závislosti.

3. Humanistický postoj

Humanisté pro svou činnost nehledají inspiraci teoriích o Bohu či přírodě, společnosti, či historii, plných fantazie. Vycházejí z potřeb života, který od sebe chce vzdálit bolest a přiblížit slast. V lidském životě se však k tomu připojuje i nutnost neztratit z očí představu budoucnosti, snaha na základě minulých zkušeností a intencí si zařídit lepší přítomnost. Lidská zkušenost není pouze produktem přírodní a fyziologické selekce a akumulace, jako je tomu u jiných živočišných druhů, naopak právě na základě společenské a osobní zkušenosti člověk usiluje o překonání bolesti v přítomnosti a vyhnoutí se bolesti v budoucnosti. Společenská výroba, v níž se akumuluje lidská práce, přechází ve svých proměnách z generace na generaci a svědčí o neustálém boji člověka za zlepšení přírodních podmínek, do nichž patří i lidské tělo. A právě proto musí být lidské bytí chápáno jako bytí historické, obdařené společenským způsobem jednání, které mu umožňuje měnit svět i samotnou lidskou přirozenost. Vnutí-li nějaký jednotlivec či lidská skupina násilím svou vládu ostatním, pak nečiní nic jiného, než že pozastavuje běh historie a oběti svého násilí mění v ‚přírodní‘ objekty. Příroda nezná úmysly, intence, takže upřít ostatním svobodu a intencionalitu,

znamená obrátit je v přírodní objekty, v předměty k použití.

Ve svém pomalém postupu vpřed lidstvo potřebuje měnit přírodu a společnost, a sice tak, že se snaží zamezit násilnému, nelidskému chování, které některé lidské bytosti uplatňují vůči bytostem jiným tím, že si je přivlastňují. Teprve až se to lidstvu podaří, přejde z prehistorie do historie, která už bude zcela a naprosto plně lidská. Do té doby však celistvá a úplná lidská bytost se svými výtobky i se svou svobodou zůstane základní hodnotou, ze které je třeba vycházet.

Právě proto humanisté prohlašují: "Nic nad člověka a žádný člověk níže než druhý". Přisoudíme-li základní, centrální hodnotu Bohu, státu, penězům či čemukoliv jinému, lidská bytost nutně upadne do podřízeného postavení, které je předpokladem jejího ovládnání či obětování. V tomto ohledu mají humanisté zcela jasno. Jsou jak ateisty, tak věřícími, svou činnost a svůj světonázor však nezakládají na víře, ale na člověku a na jeho nejbezprostřednějších potřebách. A pokud uvěří, že při svém boji za lepší svět objevili intenci, která vede historii směrem k pokroku, pak tuto víru či objev dají do služeb člověka.

Pro humanisty je základní věcí odpověď na otázku, zda člověk chce žít, a jestliže ano, za jakých podmínek.

Jakákoliv podoba násilí, fyzická, ekonomická, rasová, náboženská, sexuální, či ideologická, již byl pozdržen lidský pokrok, vzbuzuje v humanistech odpor. Jakákoliv podoba diskriminace - zjevná či skrytá - je pro humanistu dostatečným důvodem k tomu, aby na ni poukazoval a bojoval s ní.

Humanisté nejsou násilníci, především však nejsou zbabělci a nebojí se čelit násilí, protože jsou si vědomi toho, že jejich činnost má smysl. Humanisté stále svazují své životy osobní s životem společenským. Nenabízejí falešné rozpory a protiklady a v tom tkví jejich koherence.

Tím jsme načrtli dělicí čáru mezi tím, co je humanismus a co je antihumanismus. Humanismus klade do středu diskuse práci oproti velkokapitálu, problém demokracie reálné oproti demokracii formální, problém decentralizace oproti centralismu, problém nediskriminace oproti diskriminaci, problém svobody oproti útlaku, problém smyslu lidského života oproti rezignaci, spoluvinně a absurditě. Humanismus je založen na svobodě volby a v současném okamžiku historie je tudíž jediný, jež má svou platnou účinnou morálku. A právě tak díky tomu, že věří v intence a ve svobodu, dokáže rozpoznat omyl od zlého úmyslu, rozlišit člověka, který se mýlí, od člověka, který zrazuje.

4. Od humanismu naivního k humanismu uvědomělému

Vlastním úkolem humanismu je proměnit pouhý protest ve vědomé úsilí o transformaci ekonomických struktur v sociální základně, na pracovištích a v bydlištích.

Co se týče neaktivnějších členů a složek odborových organizací, je třeba říci, že jejich boj se stane důsledným v míře, v jaké budou usilovat o změnu vedení svých organizací a dále v míře, v jaké svým organizacím vytyčí směr nejen v oblasti krátkodobých požadavků, aby si osvojily základy humanismu.

V širokých vrstvách studentů a univerzitních učitelů, lidí zvláště citlivých vůči nespravedlnosti, se bude vůle po změně stavu věcí stávat stále uvědomělejší v míře, v jaké na ně začne doléhat všeobecná krize společenského systému. Tisk, který je v přímém kontaktu s každodenní lidskou tragédií, je už dnes připraven vykročit cestou k humanismu, a totéž platí pro intelektuály, jejichž díla jsou v očividném rozporu s modely podporovanými nelidským vládnoucím systémem. Z různých stran se ozývají hlasy těch, kdo nesnášejí pohled na lidské utrpení. Vyzývají k nezištné podpoře všech, kdo jsou odsunuti na okraj společnosti, nebo se stali obětmi diskriminace. Rovněž různá sdružení, skupiny dobrovolných pracovníků i početné skupiny obyvatelstva se v určitých situacích dávají do pohybu a dosahují pozitivních výsledků. Jedním z nich je bezpochyby odhalování palčivých problémů na veřejnosti. Tyto skupiny však své akce nechápou jako snahu o změnu struktur plodících neduhy, které odhalují. Jejich postoj je příznačný spíše pro koncepci humanitární než pro uvědomělý humanismus, přesto však při něm dochází k odhalením a ke konkrétním akcím, které si zaslouží, aby byly prohloubeny a rozšířeny.

5. Antihumanismus

Spolu s tím, jak zmobilizované síly velkokapitálu víc a víc utiskují národy, množí se nekoherentní postoje, které využívají sociální nespokojenosti k tomu, aby obrátily pozornost lidí k nepravým viníkům. Společným základem těchto různých forem neofašismu je hluboké popření lidských hodnot. Podobně je tomu s některými deviantními ekologickými proudy, které staví výše přírodu než člověka. Netvrdí, že ekologická katastrofa je katastrofou, protože ohrožuje lidstvo, ale protože člověk se prý postavil proti přírodě. Podle některých z nich je člověk zdrojem infekce, kterou přenáší na přírodu.

Pro tyto skupiny by podle všeho bylo asi lepší, kdyby lékařství nedoznalo vůbec žádných úspěchů v boji proti chorobám a za prodloužení lidského života. 'Země především' volají a jejich hysterický pokřik připomíná nacistické proklamace. K diskriminaci kultur, které jsou rovněž zdrojem nákazy, cizinců, kteří rovněž špiní a znečišťují, pak chybí už jen krůček.

Tyto skupiny rovněž patří do tábora antihumanismu, neboť v základu jejich postoje tkví pohrdání lidskou bytostí. Jejich rádci pohrdají sami sebou a odrážejí dnes tak módní nihilistické a sebevražedné tendence. Početná skupina citlivých lidí se k ekologickým proudům hlásí, protože prostě chápe závažnost problémů, které ekologie odhaluje na veřejnosti. Jakmile však jednou nabudou, jak je žádoucí, humanistické povahy, pak chtě nechtě zaměří svůj boj proti těm, kdo jsou za katastrofu zodpovědní: proti velkokapitálu a proti řetězu ničivých průmyslových celků a podniků pevně spjatých s vojensko-průmyslovými komplexy. Spíše než o tuleně, začnou se pak starat o ty, kdo hladoví, kteří žijí v přelidněných oblastech, o dětskou úmrtnost, o choroby, o nedostatek bytů, přístřeší a zdravotnických zařízení, příznačný pro velký počet míst po celém světě. Začnou pak klást důraz na problémy jako je nezaměstnanost, vykořisťování, rasismus, diskriminace a nesnášenlivost v technologicky vyspělém světě. V tomtéž světě, který svým iracionálním růstem vytváří ekologickou nerovnováhu. Není třeba se šířeji zabývat takovým nástrojem antihumanismu, jakým je politická pravice. Její zlovůle zasahuje tak daleko, že se trvale vydává za představitele humanismu. Tímtéž směrem vykročila i vychytralá klerikální banda, která by bývala ráda vypracovávala kdovíjaké teorie, směšným 'teocentrickým humanismem' počínaje. Jsou to titíž lidé, kteří vytvořili náboženské války a inkvizici, kati zakladatelů a vůdčích postav západního humanismu, kteří se nestydí přivlastňovat si ctnosti svých obětí a jsou dokonce ochotni dávným humanistům "odpustit jejich úchylinky". Zlovůle a banditismus, s jakým si tyto představitelé antihumanismu přivlastňují slova, která jim nepatří, jsou do té míry nehorázné, že jim nechybí ani odvaha vydávat se za 'humanisty'. Není dost dobře možné pořídit úplný seznam triků, nástrojů, postupů a výrazů, které antihumanismus používá. Tak či onak, vyjasnění těch nejskrytějších antihumanistických tendencí mnoha humanistům, které bychom mohli označit za humanisty naivní či spontánní, umožní znova si promyslet své postoje a význam své společenské aktivity.

6. Fronty humanistické činnosti

Humanismus organizuje akční fronty na poli práce, bydlení, odborů, politiky a kultury a postupem času se hodlá stát opravdovým hnutím, přítomným ve všech aspektech života společnosti. Při sledování tohoto cíle humanismus vytváří podmínky k integrování pokrokových sil, skupin i jednotlivců, aniž by je připravil o jejich identitu a osobitost. Cílem hnutí je sjednotit síly, které by stále větší měrou dokázaly ovlivňovat co nejširší vrstvy obyvatelstva a uměly vést správným směrem společenskou transformaci.

Humanisté nejsou prostoduší a nechystají žádná romantická prohlášení. Nemyslí si, že jejich myšlenky jsou nejpokročilejším výrazem společenského vědomí a jejich organizace že je něčím, o čem se dále nediskutuje.

Humanisté nepředstírají, že zastupují většinu, zato však vždy jednají v naprosté shodě s tím, co považují za správné a za spravedlivé a napomáhají změnám, které považují za možné a za potřebné pro dobu, ve které je nám dáno žít.